

DOI: 10.33270/02232602.54
УДК 321

Проблеми демократизації правової системи України в період воєнного стану

ФАТХУТДІНОВА Олена*

доктор філософських наук, кандидат юридичних наук, професор,
декан юридичного факультету Київського університету туризму, економіки і права
м. Київ, Україна

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8990-0950>

Анотація. Метою дослідження є характеристика основних проблем демократизації правової системи в період воєнного стану. Доведено, що демократизація правової системи має на меті забезпечити баланс між захистом прав громадян і врахуванням нагальних потреб держави. Сформовано понятійно-категоріальний апарат сутності демократизації правової системи в умовах воєнного стану. Визначено, що вивчення проблем демократизації правової системи в умовах воєнного стану є актуальним напрямом наукових пошуків, який заслуговує на глибоке й системне дослідження. З'ясовано, що в умовах воєнного стану демократизація правової системи передбачає зусилля зберегти та впроваджувати демократичні принципи в правовому полі незалежно від викликів й обмежень, пов'язаних із воєнними обставинами. Визначено основні проблеми демократизації правової системи України в період воєнного стану. Запропоновано ключові напрями вдосконалення демократизації правової системи України в умовах воєнного стану. Доведено, що міжнародна підтримка й допомога можуть сприяти демократизації, проте водночас створюють залежність від зовнішніх партнерів, що потребує обережного й узгодженого підходу з боку України з метою збереження національних інтересів. Встановлено, що корупція, яка пронизує владу, стає серйозною перешкодою на шляху до ефективного та справедливого правосуддя, породжуючи недовіру громадян до правової системи країни. Аргументовано, що вплив іноземних інформаційних кампаній, спрямованих на дестабілізацію ситуації в Україні, ускладнює процеси формування ефективної та демократичної правової системи. Визначено, що одним із напрямів покращення демократизації правової системи може стати організація спільних тренінгів і семінарів з представниками країн – членів НАТО чи ЄС з питань демократичного управління в умовах воєнних конфліктів.

Ключові слова: правова система; демократія; демократизація правової системи; міжнародна підтримка; національні інтереси; війна; воєнний стан; проблеми правової системи.

Історія статті:

Отримано: 28.08.2023

Переглянуто: 29.09.2023

Прийнято: 31.10.2023

Рекомендоване посилання:

Фатхутдінова О. Проблеми демократизації правової системи України в період воєнного стану. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 2 (26). С. 54–60. doi: 10.33270/02232602.54.

*Відповідальний автор

Вступ

Воєнний стан як особливий правовий режим, який вводять у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, її територіальній цілісності, за своєю природою призводить до обмеження певних прав і свобод громадян (згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану»¹), зокрема для забезпечення національної безпеки та стабільності в країні. Водночас демократизація правової системи має на меті забезпечити баланс між захистом прав громадян і врахуванням нагальних потреб держави, що призводить до виникнення парадоксальної ситуації для нашої країни.

В умовах воєнного стану Україна постає перед низкою викликів, які впливають на її правову систему. Воєнні дії, спричинені агресією з боку РФ, порушення нею всіх норм і правил, потреба в адаптації до швидкозмінюваних обставин (динамічність зовнішнього середовища) – усе це потребує адекватної відповіді від правової системи нашої країни. Однак відповідь має бути не лише оперативною, а й справедливою, що вимагає від правової системи постійної адаптації до демократичних стандартів.

Підвищення рівня демократизації правової системи в умовах воєнного стану має неабиякий потенціал для сучасної України. Це не просто питання захисту основних прав і свобод громадян, а й шлях до підвищення довіри громадян до держави, ефективного врегулювання конфліктів і стабілізації ситуації в країні. З огляду на геополітичне положення України та її бажання інтегруватися до європейської спільноти (постійне порушення питання вступу до ЄС), питання демократизації правової системи має важливе значення, стаючи однією з ключових директив реформаційних процесів.

Проблеми демократизації правової системи висвітлено в працях С. В. Бобровник, І. Г. Біласа, В. О. Демиденка, Н. В. Камінської, М. І. Козюбри, А. М. Колодія, М. В. Костицького, Л. А. Луць, В. С. Нерсисянца, А. Ю. Олійника, Н. М. Оніщенко, О. В. Петришина, В. Ф. Погорілка, П. М. Рабіновича, О. Ф. Скакун, О. В. Скрипнюка, Т. І. Тарахонич, В. Я. Тація, Ю. М. Тодики, М. В. Цвіка та ін. Однак низка теорій і концепцій, що стосуються специфіки воєнного стану, у якому перебуває Україна, досі залишаються не висвітленими цілком, що й зумовило обрання тематики для дослідження та її сучасну актуальність.

Метою цієї публікації є характеристика основних проблем демократизації правової системи в період воєнного стану.

Матеріали та методи

Методологічну основу дослідження становлять філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи (історико-правовий, антропологічний, порівняльно-правовий, гносеологічний, герменевтичний, формально-логічний, структурно-функціональний, стратегічний, соціологічний, прогнозний тощо), методологічні принципи (системності, об'єктивності, плюралізму, історизму, всебічності, комплексності тощо).

Результати й обговорення

Правова система України пройшла складний шлях розвитку, адаптуючись до численних зовнішніх і внутрішніх викликів. Сучасний період історії нашої країни означився новими випробуваннями, серед яких пандемія COVID-19, що істотно змінила звичний порядок життя та діяльності всіх сфер держави, зокрема правової (Rebukha, & Polishchuk, 2020; Kortukova, Dei, Blahodarnyi, & Kaminska, 2020). Нині правова система України діє в особливих умовах воєнного стану, що вимагає від неї максимальної адаптованості, гнучкості й ефективності.

Ураховуючи думку провідних науковців (Bortnyk et al., 2021; Hannan, 2010; Kostytsky et al., 2020), вважаємо, що поняття «правова система» можна визначити як взаємозв'язану сукупність нормативно-правових актів, правових інститутів, суб'єктів, які реалізують свої повноваження в межах права, механізмів забезпечення реалізації та охорони прав і свобод громадян, створених на основі конституційних принципів та з метою ефективного врегулювання суспільних відносин.

Понятійно-категоріальний апарат сутності демократизації правової системи в умовах воєнного стану передбачає такі складові: аспект демократизації, правова система й умови воєнного стану (Russell, 2011, Coricelli, Joffily, Montmarquette, & Villeval, 2010; Thornhill, 2021). «Аспектами демократизації» слід вважати процес адаптації правової системи до демократичних принципів і цінностей, що забезпечує посилення відкритості, прозорості й відповідальності правових інститутів перед громадянами. Цей процес ґрунтується на ідеї забезпечення прав і свобод особи, а також відсутності будь-якої форми дискримінації.

Своєю чергою «умовами воєнного стану» є зусилля зберегти та впроваджувати демократичні принципи в правовому полі незалежно від викликів та обмежень, пов'язаних із воєнними обставинами.

Демократизація суттєво позначається на правовій системі кожної держави, формуючи нові підходи до вирішення правових питань і створюючи основи для забезпечення прав та свобод громадян (Voeten, 2014; Ukraine..., 2022; Višinskis, Žalėnienė, & Tvaronavičienė, 2009).

¹ Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

Україна, яка завжди прагне до вищого ступеня демократії, незалежно від обставин, намагається інтегрувати демократичні принципи в основу своєї правової системи, навіть в умовах воєнного стану (Bratsuk, & Mykivych, 2022; Chyzhov, 2022; Thornhill, 2021). Ця прагматична позиція відображає розуміння того, що демократія є ключем до стабільності, співпраці й міжнародної інтеграції.

Демократизація стимулює правову систему ставати прозорішою, відкритою та відповідальною перед громадянами. Вона сприяє створенню нормативної бази, яка відображає інтереси й потреби суспільства та спрямована на забезпечення гарантій основних прав і свобод особи. Сучасна демократична правова система посилює довіру громадян до держави, що є ключовим для забезпечення внутрішньої стабільності та соціальної гармонії.

Специфіка сучасних умов, а саме введення воєнного стану, потребує особливого підходу до реформування та оптимізації правового простору. Воєнний стан, з одного боку, вимагає суворох правил для забезпечення національної безпеки, що є абсолютно виправданим і відповідає міжнародним правовим стандартам, водночас може стати поштовхом до обмеження основних прав та свобод громадян, що виявляється як невиконання органами влади певних повноважень, однак вони мають бути чітко обґрунтовані. Тож війна не повинна стати так званою індульгенцією на порушення законодавства.

Сучасна Україна стоїть перед викликами, які комплексно впливають на процес демократизації її правової системи. Війна – це виклик для стабільності функціонування ключових демократичних інститутів, серед яких президентство, парламент, вибори, судова система, медіа та громадянське суспільство. Кожен з них у період воєнного стану зазнав своїх основних загроз і зміни.

Для інституту президентства основною загрозою стала концентрація влади, що є нормою в період криз і змін, однак це підвищує загрозу надмірної залежності від однієї особи. Посилився політичний вплив Офісу Президента, що є недоречним з огляду на те, що Конституція України не передбачає меж для його ролі й повноважень. Усе, що не регулює Основний Закон, потенційно становить небезпеку через перевищення повноважень, зловживання або їх вільне трактування.

Основні загрози функціонування інституту парламенту в умовах війни: відсутність публікацій про порядок денний парламентських сесій (що впливає на обізнаність громадськості й чинить їй перешкоди брати участь в обговоренні законопроектів); обмежена інформація про зміст парламентських сесій та засідань комітетів (теж підсилює загрози попереднього пункту); спостерігається посилення політичної ролі військових (долучення військових до політики може стати

проблемою для демократичних країн, де армія має бути підлеглою цивільному контролю, а не навпаки) і зниження інтенсивності співпраці з Європейським парламентом (Review of democratic..., 2023; Kaminska, 2022; Kryvytskyi, 2021).

Інститут виборів нині не працює як інструмент демократизації, адже містить низку питань, які або складно, або неможливо реалізувати в умовах воєнного стану. Ідеться про час і спосіб проведення наступних виборів; організацію голосування військових (а їх близько 700 тис., внутрішньо переміщених осіб та біженців за кордоном; масштаби голосування на окупованих територіях).

Судова система має певні виклики у своєму функціонуванні для збереження демократизації правової системи, такі як: необхідність пошуку механізмів засудження воєнних злочинів і злочинів проти людяності; ратифікація Римського статуту; продовження судової реформи; боротьба з корупцією.

Організація роботи громадянського суспільства зазнала суттєвих трансформацій, а саме: виклики роботи громадянського суспільства (ускладнення використання інструментів громадських ініціатив); воєнний стан наклав відчутні обмеження на свободу медіа, обмеження конкуренції між інформаційними телеканалами через запуск телемарафону «Єдині Новини» (який на початку повномасштабного вторгнення став важливим і правильним рішенням для вибудовування прямих комунікацій між владою та громадянами). Обмежено плюралізм інформації на телебаченні, альтернативні джерела здобули важливість для суспільства, проте констатовано їх ненадійність (Review of democratic..., 2023; Demydenko, 2019; Shaptala, 2022).

Вбачаємо такі основні проблеми демократизації правової системи України в період воєнного стану: проблеми судової системи, корупції, дезінформації, неефективність адміністративних реформ, проблеми балансування між необхідністю забезпечення національної безпеки та захистом прав і свобод громадян, проблеми з проведенням виборів та забезпечення їх прозорості та справедливості (що знижує довіру громадян до органів влади), відсутність ефективного діалогу між владою та громадськістю.

Важливе місце в проблематиці демократизації посідає корупція (Bratsuk, & Mykivych, 2022; Momot et al., 2023; Aven, 2015). Цей злочинний феномен не тільки підриває довіру населення до органів влади, а й стає серйозною перешкодою на шляху реалізації ефективних реформ. Додатково корупція є прямим інгібітором інвестицій та міжнародної допомоги, необхідних для стабільного розвитку країни. Проблеми судової системи в Україні вимагають особливої уваги. Недостатнє фінансування, відсутність незалежності суддів і неефективність судових

процесів створюють умови, за яких права громадян не завжди гарантовано захищені.

Воєнний стан вимагає від держави забезпечення національної безпеки та стабільності, що може суперечити деяким демократичним принципам, передусім з огляду на тимчасові обмеження прав і свобод громадян. З другого боку, корупція, яка пронизує владу, стає серйозною перешкодою на шляху до ефективного та справедливого правосуддя, породжуючи недовіру громадян до правової системи країни. Вона підриває довіру громадян до її справедливості й ефективності. Щоб протистояти цьому, потрібна активна позиція міжнародних партнерів України, які підтримують демократичний курс країни та надають необхідну допомогу в її реалізації. Однак така залежність

також може мати певні ризики, адже зовнішні партнери можуть мати власні інтереси, які не завжди збігаються з національними пріоритетами України.

Зовнішній чинник, яким є пропаганда та дезінформація з боку РФ, стає ще одним серйозним викликом. Вплив іноземних інформаційних кампаній, спрямованих на дестабілізацію ситуації в Україні, ускладнює процеси формування ефективної та демократичної правової системи. Отже, демократизація правової системи України в сучасних умовах є не тільки першочерговою потребою, а й украй складним завданням, виконання якого потребує спільних зусиль усього суспільства.

Виокремимо ключові напрями вдосконалення демократизації правової системи України в умовах воєнного стану (таблиця).

Таблиця

Напрямок удосконалення	Характеристика пропозиції з покращення
Зміцнення конституційних гарантій	Розроблення нових поправок до Конституції, які деталізували б і конкретизували б умови й обмеження прав і свобод громадян в умовах воєнного стану
Реформування судової системи	Створення спеціалізованих судів, які будуть розглядати справи, пов'язані з порушеннями прав громадян під час воєнного стану
Запобігання корупції	Упровадження електронної системи звітності про діяльність державних органів і військової адміністрації з можливістю відстеження громадянами
Підвищення правової освіти та свідомості населення	Розроблення та впровадження спеціалізованих освітніх програм, що охоплюють питання правового статусу громадян в умовах воєнного стану
Боротьба з пропагандою та дезінформацією	Створення національного центру боротьби з фейковими новинами та дезінформацією з можливістю миттєвої реакції
Поглиблення міжнародного співробітництва	Організація спільних тренінгів і семінарів з представниками країн – членів НАТО чи ЄС з питань демократичного управління в умовах воєнних конфліктів

Міжнародна підтримка й допомога можуть сприяти демократизації, проте водночас формують залежність від зовнішніх партнерів, що потребує обережного й узгодженого підходу з боку України з метою збереження національних інтересів.

Свідомість населення України формується під впливом різних факторів, серед яких слід зауважити про негативний вплив пропаганди з боку РФ. Пропаганда спрямована на дестабілізацію ситуації в країні та підриє довіри до демократичних інститутів, що додатково ускладнює процес демократизації правової системи України.

Висновки

У публікації висвітлено не всі наявні проблеми. Комплексність ситуації щодо демократизації правової системи України посилюється через відсутність досвіду реалізації таких реформ у країнах Європейського Союзу під час воєнного

стану (країни – члени ЄС не були учасниками такої війни). У зв'язку із зазначеним Україні доводиться часто прокладати свій шлях у цій сфері, ґрунтуючись на власному досвіді й особливостях національного контексту. Важливим є розуміння того, що демократизація правової системи в умовах воєнного стану – це не лише виклик, а й можливість для України стати прикладом для інших країн за таких умов. Це відкриває перспективи для подальших досліджень, спрямованих на вивчення специфіки демократизації, розроблення методів і механізмів для її ефективної реалізації, а також аналізу її впливу на стабільність, безпеку й розвиток держави. Отже, вивчення проблем демократизації правової системи в умовах воєнного стану є актуальним напрямом наукових пошуків, який потребує глибокого та системного дослідження. У поствоєнний період досвід України буде прикладом для зарубіжних наукових досліджень.

References

- [1] Aven, B.L. (2015). The paradox of corrupt networks: An analysis of organizational crime at Enron. *Organization Science*, 26(4), 980-996.
- [2] Bortnyk, N., Zharovska, I., Panfilova, T., Lisna, I., & Valetska, O. (2021). Judicial Practice of Protecting Human Rights: *Problems of the Rule of Law in a Postmodern Society*. *Postmodern Openings*, 12(1), 102-114. doi: 10.18662/po/12.1/248.
- [3] Bratsuk, I., & Mykivych, L. (2022). Constitutional and legal mechanism of interaction of EU law and national law of member states. *Theoretical and applied problems of legal regulation in Ukraine: proceedings of the 7th All-Ukrainian scientific and practical conference* (pp. 151-154). I.V. Krasnytskyi (Eds.). Lviv: Lviv. derzh. un-t vnutr. sprav.
- [4] Chyzhov, D.A. (2022). International standards for ensuring human rights in the sphere of national security. *Actual problems of politics*, 69, 124-131. doi: 10.32837/app.v0i69.1312.
- [5] Coricelli, G., Joffily, M., Montmarquette, C., & Villeval, M.C. (2010). Cheating, emotions, and rationality: An experiment on tax evasion. *Experimental Economics*, 13, 226-247.
- [6] Demydenko, V.O. (2019). Ensuring freedom of peaceful assembly at the local level as a tool of informational de-occupation. *Ukrainian Journal of International Law*, 2. Retrieved from http://jusintergentes.com.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=297:2-2019&Itemid=149&lang=uk.
- [7] Hannan, M. (2010). Third Generation Human Rights and the Good Governance OIDA. *International Journal of Sustainable Developmen*, 2(5), 41-50.
- [8] Kaminska, N.V. (2022). Modern paradigm of constitutional values and their significance in the conditions of martial law. *Philosophical and methodological problems of law*, 2(24), 86-95. doi: 10.33270/02222402.86.
- [9] Kortukova, T., Dei, M., Blahodarnyi, A., & Kaminska, N. (2020). COVID-19: Regulation of Migration Processes in The European Legal Area. *Cuestiones Políticas*, 38, 321-332. doi: 10.46398/cuestpol.38e.20.
- [10] Kostytsky, M.V., Kushakova-Kostytska, N.V., Gvozdik, O.I., Kravets, V.M., & Shkarupa, K.V. (2020). National identity in an emerging information society: some problematic issues. *Cuestiones Políticas*, 38(66), 85-94. doi: 10.46398/cuestpol.38e.05.
- [11] Kryvytskyi, Yu.V. (2021). Philosophy of legal reform: worldview and methodological dimension. *Philosophical and methodological problems of law*, 2(22), 11-21. doi: 10.33270/02212202.11.
- [12] Momot, T., Chekh, N., Prylypko, S., Filonych, O., & Cherednychenko, O. (2023). Corruption in business: motives and influence on shadow economy. *Business: Theory and Practice*, 24(1), 206-215. doi: 10.3846/btp.2023.17365.
- [13] Rebukha, L., & Polishchuk, V. (2020). Ukrainian Society and Covid-19: the Influence of the Pandemic on Educational Processes in Higher School. *Postmodern Openings*, 11(2), 120-127. doi: 10.18662/po/11.2/165.
- [14] Review of democratic institutions of Ukraine during the war. (2023). (n.d.). Retrieved from <https://rpr.org.ua/news/ohliad-demokratychnykh-institutiv-ukrainy-pid-chas-viyny/>.
- [15] Russell, A. (2011). Incorporating Social Rights in Development: Transnational Corporations and the Right to Water. *International Journal of Law in Context*, 7(1), 1-30. doi: 10.1017/S174455231000038.
- [16] Shaptala, N.K. (2022). The right to respect for dignity and its provision during martial law. *International law of the 21st century: modernity and future: materials of International science and practice conference* (pp. 259-263). Irpin.
- [17] Thornhill, Ch. (2021). Transnational Constitutional Law (Chapter 6). *The Oxford Handbook of Transnational Law*. P. Zumbansen (Eds.). (pp. 135-156). Oxford: Oxford University Press. doi: 10.1093/oxfordhb/9780197547410.013.6.
- [18] Ukraine: Freedom in the World 2022. Country Report. Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org/uk/country/ukraine/freedom-world/2022>.
- [19] Višinskis, V., Žalėnienė, I., & Tvaronavičienė, A. (2009). Legal environment within the EU: free movement of lawyers and legal services. *Business: Theory and Practice*, 10(1), 30-37.
- [20] Voeten, E. (2014). Domestic Implementation of European Court of Human Rights Judgments: Legal Infrastructure and Government Effectiveness Matter: A Reply to Dia Anagnostou and Alina Mungiu-Pippidi. *European Journal of International Law*, 25(1), 229-238.

Список використаних джерел

- [1] Aven B. L. The paradox of corrupt networks: An analysis of organizational crime at Enron. *Organization Science*. 2015. No. 26 (4). P. 980–996.
- [2] Bortnyk N., Zharovska I., Panfilova T., Lisna I., Valetska O. Judicial Practice of Protecting Human Rights: *Problems of the Rule of Law in a Postmodern Society. Postmodern Openings*. 2021. No. 12 (1). P. 102–114. doi: 10.18662/po/12.1/248.
- [3] Брацук І., Микієвич Л. Конституційно-правовий механізм взаємодії права ЄС та національного права держав-членів. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : зб. матеріалів VI Всеукр. наук.- практ. конф. (Львів, 9 груд. 2022 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 151–154.
- [4] Чижов Д. А. Міжнародні стандарти забезпечення прав людини у сфері національної безпеки. *Актуальні проблеми політики*. 2022. Вип. 69. С. 124–131. doi: 10.32837/app.v0i69.1312.
- [5] Coricelli G., Joffily M., Montmarquette C., Villeval M. C. Cheating, emotions, and rationality: An experiment on tax evasion. *Experimental Economics*. 2010. No. 13. P. 226–247.
- [6] Демиденко В. О. Забезпечення свободи мирних зібрань на локальному рівні як інструмент інформативної деокупації. *Український часопис міжнародного права*. 2019. № 2. URL: http://jusintergentes.com.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=297:2-2019&Itemid=149&lang=uk.
- [7] Hannan M. Third Generation Human Rights and the Good Governance OIDA. *International Journal of Sustainable Development*. 2010. No. 2 (5). P. 41–50.
- [8] Камінська Н. В. Сучасна парадигма конституційних цінностей та їх значення в умовах воєнного стану. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2 (24). С. 86–95. doi: 10.33270/02222402.86.
- [9] Kortukova T., Dei M., Blahodarnyi A., Kaminska N. COVID-19: Regulation of Migration Processes in The European Legal Area. *Cuestiones Políticas*. 2020. No. 38. P. 321–332. doi: 10.46398/cuestpol.38e.20.
- [10] Kostytsky M. V., Kushakova-Kostytska N. V., Gvozdik O. I., Kravets V. M., Shkarupa K. V. National identity in an emerging information society: some problematic issues. *Cuestiones Políticas*. 2020. No. 38 (66). P. 85–94. doi: 10.46398/cuestpol.38e.05.
- [11] Кривицький Ю. В. Філософія правової реформи: світоглядно-методологічний вимір. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. № 2 (22). С. 11–21. doi: 10.33270/02212202.11.
- [12] Momot T., Chekh N., Prylypko S., Filonych O., Cherednychenko O. Corruption in business: motives and influence on shadow economy. *Business: Theory and Practice*. 2023. No. 24 (1). P. 206–215. doi: 10.3846/btp.2023.17365.
- [13] Rebukha L., Polishchuk V. Ukrainian Society and Covid-19: the Influence of the Pandemic on Educational Processes in Higher School. *Postmodern Openings*. 2020. No. 11 (2). P. 120–127. doi: 10.18662/po/11.2/165.
- [14] Огляд демократичних інститутів України під час війни. 2023. URL: <https://rpr.org.ua/news/ohliad-demokratychnykh-instytutiv-ukrainy-pid-chas-viyny/>.
- [15] Russell A. Incorporating Social Rights in Development: Transnational Corporations and the Right to Water. *International Journal of Law in Context*. 2011. No. 7 (1). P. 1–30. doi: 10.1017/S174455231000038.
- [16] Шаптала Н. К. Право на повагу гідності та його забезпечення під час воєнного стану. *Міжнародне право XXI століття: сучасність та майбутнє* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 25 трав. 2022 р.). Ірпінь, 2022. С. 259–263.
- [17] Thornhill Ch. Transnational Constitutional Law : Chapter 6. The Oxford Handbook of Transnational Law / ed by P. Zumbansen. Oxford : Oxford University Press, 2021. P. 135–156. doi: 10.1093/oxfordhb/9780197547410.013.6.
- [18] Ukraine: Freedom in the World 2022. Country Report. *Freedom House*. URL: <https://freedomhouse.org/uk/country/ukraine/freedom-world/2022>.
- [19] Višinskis V., Žalėnienė I., Tvaronavičienė A. Legal environment within the EU: free movement of lawyers and legal services. *Business: Theory and Practice*. 2009. No. 10 (1). P. 30–37.
- [20] Voeten E. Domestic Implementation of European Court of Human Rights Judgments: Legal Infrastructure and Government Effectiveness Matter: A Reply to Dia Anagnostou and Alina Mungiu-Pippidi. *European Journal of International Law*. 2014. No. 25 (1). P. 229–238.

Problems of Democratization of the Legal System of Ukraine during Martial Law

FATKHUTDINOVA Olena

Doctor of Philosophy, PhD in Law, Professor,

Dean of the Law Faculty of the Kyiv University of Tourism, Economics and Law

Kyiv, Ukraine

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8990-0950>

Abstract. The purpose of the study is to characterize the main problems of democratization of the legal system during martial law. It has been proven that democratization of the legal system aims to ensure a balance between protecting the rights of citizens and taking into account the urgent needs of the state. A conceptual and categorical apparatus of the essence of democratization of the legal system under martial law has been formed. It has been determined that the study of the problems of democratization of the legal system under martial law is a relevant area of scientific research that deserves in-depth and systematic research. It was found that under martial law, democratization of the legal system represents an effort to preserve and implement democratic principles in the legal field, regardless of the challenges and restrictions associated with military circumstances. The main problems of democratization of the legal system of Ukraine during the period of martial law are identified. Key directions for improving the democratization of the legal system of Ukraine under martial law are proposed. It has been proven that international support and assistance can contribute to democratization, but at the same time create dependence on external partners, which requires a careful and coordinated approach on the part of Ukraine in order to preserve national interests. It has been established that corruption, which permeates the government itself, becomes a serious obstacle to effective and fair justice, generating citizen distrust in the country's legal system. It has been proven that the influence of foreign information campaigns aimed at destabilizing the situation in Ukraine complicates the process of forming an effective and democratic legal system. It was determined that one of the directions for improving the democratization of the legal system could be the organization of joint trainings and seminars with representatives of NATO or EU member countries on issues of democratic governance in military conflicts.

Keywords: legal system, democracy; democratization of the legal system; international support; national interests; war; martial law; problems in the legal system.